

Aleksandra Janowska, Magdalena Pastuchowa

Kilka uwag na (o) "Dzień dobry" [A. Janowska i M. Pastuchowa: "Dzień dobry. Podręcznik do nauki języka polskiego dla początkujących", Katowice 1999, 2002, Katowice-Warszawa 2003]

Postscriptum nr 1(47), 64-69

2004

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Aleksandra Janowska Magdalena Pastuchowa

A. Janowska, M. Pastuchowa: *Dzień dobry*.
Podręcznik do nauki języka polskiego dla początkujących.
Katowice 1999, 2002,
Katowice – Warszawa 2003.

Kilka uwag na (o) *Dzień dobry*

Od pierwszego wydania podręcznika *Dzień dobry* minęło już pięć lat. Kolejne wydania (II i III) zostały wzbogacone o płytę z nagraniami tekstów oraz o klucz do ćwiczeń. W tym czasie ukazało się też wiele innych materiałów do nauczania języka polskiego jako obcego: podręczników, gier językowych, pomocy do nauczania leksyki i zbiorów ćwiczeń gramatycznych. Możliwość wyboru jest cenna, ale jednocześnie należy pamiętać o konsekwencjach podjętych decyzji. Źle dobrany podręcznik może zniechęcić do nauki i pozbawić radości poznawania nowego języka. Obowiązkiem nauczyciela jest zatem posiadanie doskonałej orientacji w ofercie oraz znajomość oczekiwań grupy, z którą będzie pracował. Chciałybyśmy, aby nasza prezentacja była pomocą dla niezdecydowanych, zachętą dla niepewnych i przede wszystkim rzetelną informacją o podręczniku *Dzień dobry*.

Co należy wiedzieć o *Dzień dobry*?

Książka przeznaczona jest dla osób zaczynających naukę języka polskiego. Została napisana bez użycia języka-medium, zatem można ją polecić także dla grup wielojęzycznych. Do drugiego wydania dołączony został klucz do ćwiczeń.

czeń, nie znaczy to jednak, że jest to samouczek. Korzystanie z *Dzień dobry* wymaga pomocy nauczyciela, wymaga pracy zespołowej, nie indywidualnej. Opracowanych zostało 95 lekcji i 5 lekcji powtórzeniowych, na realizację każdej przewidujemy 90 minut (taki jest zwykle wymiar zajęć akademickich w Polsce). Oczywiście, w zależności od potrzeb i poziomu grupy, można na daną jednostkę poświęcić mniej lub więcej czasu. Układ wszystkich lekcji został podporządkowany tej samej zasadzie, to znaczy zawiera taki sam typ elementów: tekst (wzbogacony ilustracją graficzną), część gramatyczną, część leksykalną, ćwiczenia gramatyczne i leksykalne. Ze względu na charakter problemu (bardziej systemowy czy bardziej komunikacyjny), różnie zostały rozłożone akcenty w poszczególnych lekcjach. Warto zwrócić uwagę, że ilustracje i rozplanowanie graficzne lekcji to w *Dzień dobry* integralna część podręcznika. Obrazki mają stymulować konwersację, czasami objaśniać ikonicznie niektóre słowa czy wreszcie wspomagać rozumienie kontekstu sytuacyjnego. Każda lekcja mieści się na dwóch stronach, na pierwszej z nich zawsze wyodrębniony jest, także kolorystycznie, margines. Zamieszczamy tu informacje o przynależności koniugacyjnej i deklinacyjnej poszczególnych wyrazów. W przypadku rzeczowników męskich nieżywojących podana jest też forma dopełniacza. Ta przestrzeń przeznaczona jest jednak przede wszystkim dla studentów – to tutaj mogą robić własne notatki, zapisywać nowe słowa czy informacje gramatyczne według własnego pomysłu. Podobnie ważny jest – już dla lektora – zawarty na końcu książki spis omawianych zagadnień gramatycznych. Pozwala on między innymi na przygotowanie dodatkowych ćwiczeń gramatycznych czy uzupełnienie lekcji powtórzeniowych własnymi pomysłami tak, aby były zbieżne z przerobionym materiałem gramatycznym.

Dzień dobry jest podręcznikiem kursowym, to znaczy takim, który realizuje założony program zarówno gramatyczny, jak i leksykalny. Nie znaczy to jednak, że lekcje muszą być realizowane schematycznie, zawsze zgodnie z założonym przez nas układem. Istnieje możliwość uzupełnienia ćwiczeń innymi, czy też twórcza realizacja tych umieszczonych w podręczniku.

Jako uzupełnienie prezentacji naszego podręcznika chcielibyśmy przedstawić kilka propozycji metodycznych, które obrazują, w jaki sposób można pracować z *Dzień dobry*, jak konkretnie można wykorzystać zawarty tam materiał.

Proponujemy przyjrzeć się jednej z lekcji początkowych – lekcji szóstej – w której wprowadzany jest biernik liczby pojedynczej. Przypomnijmy, że układ materiału gramatycznego, który zaproponowałyśmy w *Dzień dobry*, podporządkowany został fleksji imiennej, zależy nam bowiem, aby najbardziej obciążone frekwencyjnie przypadki zostały wprowadzone w miarę wcześnie. Zgodnie z tą koncepcją zasób leksykalny studentów wzbogacamy na

pierwszych lekcjach głównie o rzeczowniki, nieco mniejszą wagę przywiązując do czasowników. Dlatego też w lekcji 6. wykorzystuje się jeden – za to najczęściej używany czasownik o rekcji biernikowej – *mieć*. To właśnie na jego przykładzie wyjaśniamy repartycję końcówek biernikowych. Przypadek ten nie powinien przysparzać zbyt wielu kłopotów studentom. Już wcześniej przyswoili sobie podział na rodzaje, wiedzą również, że system fleksyjny polszczyzny oparty jest na przypadkach. A zatem bez większych trudności powinni poradzić sobie z przekazywaną im w tej lekcji informacją gramatyczną.

Warto rozpocząć tę lekcję od tekstu – łatwego i dodatkowo objaśnionego rysunkiem pełniącym w tym przypadku rolę didaskaliów.

Pani Ewa: *Co ty tu masz?*

Wojtek: *Nic. Mam tylko chusteczkę, pióro, kasetę, klucz, kartkę i bilet.*

Pani Ewa: *Tylko?*

Wojtek: *Jeszcze kamień i nóż.*

Pani Ewa: *A co to jest?*

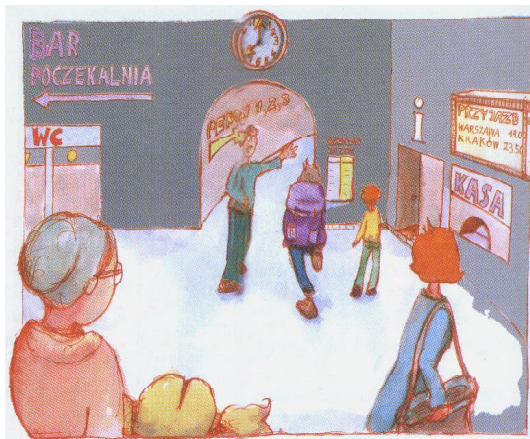
Wojtek: *To? To tylko mały pająk.*

Pani Ewa: *Masz tam obrzydliwego pająka?*

W dialogu znajdziemy wszystkie potrzebne do omówienia gramatycznego formy biernikowe. Uczący się poznają też teraz wspomniany już predykat *mieć*. Używany jest on w bardzo wielu prostych, ale ważnych konstrukcjach składniowych. W dalszych ćwiczeniach można więc wykorzystać ten właśnie leksem w sytuacjach rozmowy. Pytania typu: *co masz* (np. *na stole, w kieszeni* itd.), *kto ma psa* (*kota, itp.*) – stanowią dobry początek konwersacji, dzięki której studenci będą bogacić swoje słownictwo i jednocześnie ćwiczyć wprowadzone na zajęciach formy flek-

syjne. Wypróbowaną formą ćwiczenia jest też wcześniejsze przygotowanie wielu przedmiotów (należy zwrócić uwagę na rodzaj gramatyczny) i umieszczenie ich w podpisanych imionami torebkach, pojemnikach itp. Zadaniem studentów – podzielonych na grupy – jest zbudowanie poprawnej odpowiedzi na pytanie: *co ma X?* i na tej podstawie określenie, kim jest właściciel torebki czy pojemnika (utrwalamy w ten sposób również słownictwo z lekcji piątej). Ćwiczenia zaproponowane w książce można potraktować jako zadanie domowe.

Zwróćmy teraz uwagę na inny typ zajęć prowadzonych już pod koniec kursu, kiedy zagadnienia gramatyczne są dużo trudniejsze, wymagają znajomości języka polskiego na zdecydowanie wyższym poziomie. Lekcją bardzo „nasyconą” pod względem gramatycznym jest lekcja 65., która wprowadza podstawowe zasady prefiksacji czasowników ruchu. Dodatkowym utrudnieniem jest tu współwystępowanie problemów słotwórczych i fleksyjnych. Na tym etapie studenci znają już podstawowe zasady tworzenia par aspektowych oraz rozróżniają czasowniki ruchu jednokierunkowego i wielokierunkowego. Warto jednak rozpocząć tę lekcję od przypomnienia podstawowych par: *iść / chodzić, biec (biegnąć) / biegać, lecieć / latać, płynąć / pływać*. Pomocne mogą być tutaj ćwiczenia zawarte w książce P. Garncka *Czas na czasownik* (lekcja 14, strony 91–93).

Michał wyjeżdża dzisiaj do Warszawy. To pierwszy etap jego wyprawy do Afryki. Cała rodzina odprowadza go na pociąg. Wchodzą na dworzec. Wojtek sprawdza rozkład jazdy pociągów. Pociąg do Warszawy odjeżdża z trzeciego peronu za pięć minut. Michał oczywiście nie kupił jeszcze biletu, więc wszyscy biegną do kasy. Potem

tak samo szybko wybiegają z głównej hali, przebiegają przez poczekalnię i wbiegają na peron.

Kolejnym etapem powinno być zapoznanie się z tekstem – choć studenci mają już dość znacznie rozbudowane słownictwo, to przyda się też rysunek, który mu towarzyszy – tutaj mogą odnaleźć dodatkowe słownictwo związane z poruszaną tematyką. Tekst służy – jak zwykle w naszym podręczniku – wprowadzeniu zagadnień gramatycznych, w tym wypadku słotwórczych. Studenci poznają podstawowe wartości przestrzenne prefiksów: *w-, wy-, prze-, przy-*, a zatem adlatyw-

ne, perlatywne i ablatywne. Rezygnujemy na razie z innych przedrostków, które również mogą wnosić wartości przestrzenne (*do-*, *na-*, *nad-*, *po-*, *pod-*, *roz-*, *z-*, *od-*, *o-/ob-*, *u-*, *za-*) i które powinny być wprowadzane później ze względu na trudniejszą strukturę semantyczną. Uważamy, że warto rozpocząć naukę derywacji czasownikowej właśnie od konstrukcji przestrzennych, gdyż stanowią one podstawę wielu wtórnych treści (por. np. *przesiedzieć cały dzień – przejść ulicę*). Musimy także pamiętać, że prefiksalne czasowniki ruchu mają specyficzne odpowiedniki niedokonane, które mogą przysparzać wiele kłopotów, por. *wejść – wchodzić*. Przypominają one czasowniki wielokrotne, wielokierunkowe, choć nimi w rzeczywistości nie muszą być. Jeśli dodamy do tego jeszcze formy czasu przeszłego czasowników opartych na *iść*, to okaże się, iż omawiany materiał wymaga dużej koncentracji ze strony studentów i oczywiście wielu typowych ćwiczeń, które można zaczerpnąć również z innych dostępnych zbiorów. Proponujemy następujący układ wprowadzania treści gramatycznych tej lekcji:

1. Omówienie wartości semantycznych prefiksów *w-*, *wy-*, *prze-*, *przy-*; w tym celu polecamy studentom zbudowanie schematów analogicznych do tych zamieszczonych w podręczniku dla czasowników *lecieć* i *płynąć*. Utrwali to na pewno znaczenia wprowadzanych przedrostków. Pamiętajmy jednak, iż czasowniki nie mogą być wprowadzane na zajęciach bez kontekstu składniowego. Uczniowie muszą poznać podstawowe schematy syntaktyczne, które owe czasowniki implikują. Wydaje się, że na tym poziomie znajomości języka warto zatrzymać się jedynie na najczęstszych konstrukcjach. Dla formacji z prefiksem *przy-* i *w-* charakterystyczne będą wyrażenia przyimkowe: *do* + Dop. (ewentualnie *na* + B.), formacjom z prefiksem *wy-* należy przyporządkować konstrukcje: *z* + Dop. (ewentualnie *od* + Dop.). Derywaty z *prze-* wymagają zaś składni: *przez* + B. (należy wspomnieć o możliwości połączenia bezprzyimkowego, typu *przejść ulicę*). Do tych zagadnień trzeba będzie powrócić na następnej lekcji, która zajmuje się składniowymi wyrażeniami przestrzennymi.

2. Tworzenie par aspektowych typu *wejść – wchodzić* (razem z odmianą).

3. Budowanie czasu przeszłego czasowników prefiksalnych opartych na bazie *iść*.

Każde z tych zagadnień znajduje odzwierciedlenie w ćwiczeniach, znajdujących się w podręczniku. Trzeba zwrócić uwagę, że ćwiczenie IV stwarza możliwość użycia innych niż wprowadzone na lekcji przedrostki i dlatego prawie każda propozycja ucznia powinna być omówiona przez nauczyciela, tym bardziej, że klucz nie daje w tym przypadku wyczerpującej odpowiedzi. Ćwiczeń jest jednak stanowczo za mało, aby utrwalić materiał. Nauczyciel jest zatem zmuszony do poszukiwania pomocy, także w innych źródłach. Wydaje się ponadto, że warto dla urozmaicenia lekcji zaproponować inne, mniej typowe rozwiązania, np. obejrzeniu krótkiego filmu o dosyć szybkiej akcji, tak dobranej, aby studenci mogli opi-

sywać oglądane czynności, posługując się zdobytą na tej lekcji wiedzą. Myślimy tutaj o krótkim, animowanym filmie (na przykład dla dzieci), najlepiej o tematyce związanej z podróżą. Pomógłby on także w przyswojeniu sobie nowej leksyki wprowadzanej podczas zajęć. Jeżeli nie dysponujemy odpowiednim filmem, można zaproponować studentom stworzenie własnego scenariusza, w którym wykorzystają prefiksalne czasowniki ruchu. Ostatnią część spotkania warto poświęcić zadaniom komunikacyjnym odwołującym się do typowych sytuacji, w jakich może znaleźć się człowiek w podróży.

Tworząc podręcznik *Dzień dobry*, starałyśmy się brać pod uwagę oczekiwania i studentów, i lektorów. Same przez wiele lat pracowałyśmy, ucząc języka polskiego jako obcego, głównie w grupach początkujących. Narzekaliśmy wielokrotnie na brak podręczników, krytykowałyśmy te istniejące i teraz mamy świadomość, że i nasz podręcznik podlega ocenie. Wiemy już, że nie istnieje podręcznik idealny, taki, który zwolniłby nauczyciela z przygotowywania własnych konspektów, wymyślania ćwiczeń i gier uatrakcyjniających lekcje. Mają tę świadomość pewnie i studenci – każdy podręcznik to dopiero wstęp do przygody, jaką jest poznawanie nowego języka i zbliżanie się dzięki niemu do nieznannej kultury. Dobrze jest jednak, kiedy podręcznik wskazuje kierunki uczenia się, porządkuje wiedzę i jednocześnie wprowadza choć trochę w polskie realia.

Na pewno ci, którzy pracowali bądź pracują z *Dzień dobry*, znają jego wady i zalety. Propozycje, które przedstawiłyśmy, będą pomocne, mamy nadzieję, zarówno dla doświadczonych lektorów, jak i dla tych, którzy dopiero rozpoczynają pracę z obcokrajowcami.

dr Aleksandra Janowska – jest adiunktem w Zakładzie Semantyki i Leksykologii Instytutu Języka Polskiego Uniwersytetu Śląskiego. W jej dorobku naukowym znajduje się wiele artykułów poświęconych historii języka polskiego, zwłaszcza słowotwórstwu. Jest autorką książki *Funkcje przestrzenne przedrostków czasownikowych w polszczyźnie*. Współpracuje ze Szkołą Języka i Kultury Polskiej UŚ od samego jej początku. Zajmuje się przede wszystkim nauczaniem cudzoziemców na poziomie początkującym. Jest także członkiem Stowarzyszenia „Bristol” oraz wykładowcą Podyplomowych Studiów Kwalifikacyjnych Nauczania Kultury Polskiej i Języka Polskiego jako Obcego.

dr Magdalena Pastuchowa – adiunkt w Zakładzie Semantyki i Leksykologii Instytutu Języka Polskiego Uniwersytetu Śląskiego. W kręgu jej zainteresowań znajduje się zarówno historia języka, jak i zagadnienia współczesnej polszczyzny. Jest autorką książki *Zmiany semantyczne i strukturalne czasowników odrzeczownikowych* (Katowice 2000). Współpracuje ze Szkołą Języka i Kultury Polskiej UŚ, prowadząc zajęcia głównie dla grup początkujących. W latach 1998–2003 pracowała jako lektor na Uniwersytecie w Turynie we Włoszech. Jest wykładowcą Podyplomowych Studiów Kwalifikacyjnych Nauczania Kultury Polskiej i Języka Polskiego jako Obcego oraz członkiem Stowarzyszenia „Bristol”.